

Bibliotheca Christoph. Iudelli.

THOMÆ

BRADWARDINI

ARCHIEPISCOPI OLIM

CANTVARIENSIS,

DE CAUSA DEL,

CONTRA PELAGIVM,

ET DE VIRTUTE CAUSARVM,

Ad suos MERTONENSES,

LIBRI TRES:

IUSSU REVERENDISS. *GEORGII*
ABBOT Cantuariensis Archiepiscopi;

OPERA ET STUDIO D. HENRICI
SAVILLII, Collegij Mertonensis in Academia
OXONIENSI Custodis,

Ex scriptis Codicibus nunc primum editi.

LONDINI,

EX OFFICINA MORTONIANA,

Apud IOANNEM BILLIVM.

M.DC.XVIII.

SERENISSIMO

• E T

POTENTISSIMO PRINCIPI,

JACOBO,

DEI GRATIA MAGNAE

BRITANNIAE, FRAN-

CIAE ET HIBERNIAE

REGI.

VERAE FIDEI ASSERTO-

RI ET PROPUGNATORI

BONARVM LITERA-

RVM FAVORI

OPTIMO,

FACTORE MAXIMO,

INDVLGENTISSIMO:

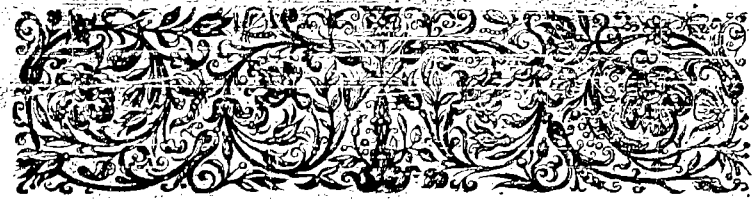
HOC
THOMAE BRADVVAR-
DINI ARCHIEPISCOPI QVON-
DAM CANTVARIENSIS
OPVS E SITV VIN-
DICATVM.

HENRICVS SAVILIVS,
MAIESTATI EIVS DEVOTISSI-
MVS. IN PERPETVI OBSEQVII
MONVMENTVM D.D.
CONSECRATQVE.

(* *)

LECTORI

LECTORI HEN. SAVILIVS

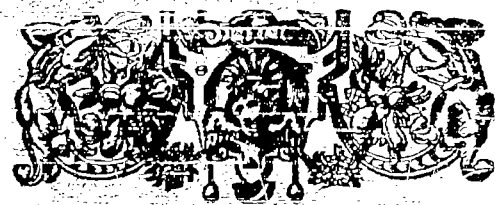
E auctore mihi pauca præfari volenti
occurrit primo loco Nomen, quod in
veteribus libris nostris variè scribitur:
Thomas de *Bradwardina*. & de *Brede-
wardina*. quomodo constanter scribitur
in Actis Publicis. Exteri homines fere
omnes, deflexo nomine, euphoniæ, ut
puto, gratia, *Brauardinum* nominant:
Gerson lib. 7. de vita spirituali *Bracwardinum*: Auctor Catalogi
Testium, & Gesnerus *Branduardinum*. Apud *Joannem Baconem*
(sive *Baconthorpium*, ut alijs placet) super 4. Sentent. Di-
stinct. 1. Quæst. 4. fol. 86. Editionis Venetæ 1527. *Bradinkar-
din* appellatur, flagitioso Typographi errore, non ipsius *Baco-
nis*, qui, cum fuerit *Bradwardino* (ex eodem
quippe alueari uterque profecti, Collegio scilicet *Mertonensi*)
rectam nominis contubernalis sui scripturam ignorare non po-
tuit. Hæc eo fortasse pluribus in re non magna, ut doctis om-
nibus constet eundem esse auctorem, qui varijs suis paisur no-
minibus appellatur. De loco *Natumitatis* putabam aliquando
apud *Bradwardin* castellum, & vicum natum fuisse (situm est ca-
strum illud, attestante doctissimo, & diligentissimo *Camdeno*
Nostro, ad ripam *Vaga* fluminis aliquot supra *Herefordiam* mil-
liarijs) sed me ab hac sententia non improbabili reuocarunt ex-
pressa verè a ipsius *Bradwardini* lib. 3. cap. 22. pag. 559. huius edi-
tionis, ubi non obscure, ut mihi videtur, innuit se *Cicestria* ori-
urum. Verba sunt, *Per similem etiam rationem, quicquid nunc*
scribo Oxoniæ, scriberet pater meus Cicestriae, qui genitum me scriben-
tem, imò auus & proauus, &c. Ut non multum aberrasse videan-
tur *Balaus*, & *Antiquitatum Britannicarum* Auctor, qui *Hart-*
feldiæ natum asserunt in *Dioccesi Cicestrensi*, quibus auctori-

bus, aut quibus per moti argumentis, nescio. Apud me certe illa Auctoris verba preponderant, dum a liquid certius ab alijs afferatur. Interim certe verisimile mihi est, ipsius maiores apud castrum, vicumue *Bradwardin* natos, inde cognomentum sibi posterisque etiam alio commigrantibus (quod apud nostrates frequentissimum) acquisiuisse: ac horum Bradwardinensium forte aliquem, sic nouis sedibus Ciceronia fixis, in filium suum Thomam hunc nostrum nomen illud iam tum obtinens, ac gentilitium transfudisse. Quo anno natus sit, quemadmodum nihil pro certo asseuerauerim, (vt sunt magnorum saepe virorum principia obscura, quorum sunt notissimus exitus) ita, cum Procuratorem fuisse contra Vniuersitatis Oxoniensis Anno 1325, circa annum Domini 1290, natum crediderim, medijs temporibus Regis *Edwardi Primi*. Post emensa puerilia studia admissus est in Collegium Mertonense Oxonij tempore *Edwardi Secundi*, vbi Procurator Vniuersitatis fuit, vt dixi: sic enim in Catalogo Cancellariorum, & Procuratorum eiusdem Vniuersitatis scriptum reperit: An. 1325. *Willhelmus de Alburwike Cancellarius Oxoniensis, & Richardus de Kamsball Commissarius eius, Procuratorès Willhelmus de Harington, & Thomas de Bradwardina*. In qua Vniuersitate, maturiore iam aetate, tempore, vt puto, *Roberti Trengae* Custodis, ad tantum, inquit Balæus in prima editione (quam totam putant quidem ex *Lelando* descriptam) doctrine peruenit incrementum, vt *supremæ facultatis magister, ac summus demum Cancellarius* (de quo nihil liceat bona cum Balæi & *Lelandi* venia) *constituere tur, in quo officio ita se gessit, inquit, vt ab omnibus magnam commuerit laudem*. In hoc curriculo literario solidam ex *Aristotelis, & Platonis* fontibus hausit Philosophiam, sed in artibus Mathematicis, ac Theologia eius potissimum eluxit industria, ac in Mathematicis quidem ita excelluit, vt parum illa aetas tulerit fortasse neminem. Testes sunt tabula Astronomica exquisitè descripta æquationum Planetarum, & conuentionum, ac oppositionum luminarium, quas penes me habeo magna cum diligentia manu exaratas volumine satis crasso. Testes libellus de proportionibus velocitatum, alius de Arithmetica speculatiua, alius de Geometria speculatiua (quem librum libr. 4. de tradendis disciplinis laudat *Viues*), omnes

omnes iam olim Parisijs excusis. In Theologia verò palmaris est (nam plurimos alios conscripsit in omni disciplinarum genere, si credimus *Balæo*, mihi non tractatos) palmam facillè, inquam, obtinet liber iste, quem iam ex manuscriptis sex edimus contra *Pelagianorum* perfidiam, hæresim omnibus subinde ætatibus, vt experientia docet, in Ecclesia succrescentem; quem exlectionibus Oxoniensibus magnam partem concinnatum, & contextum (vt ipse in proximo docet) ad petitionem suorum Mertonensium limauit, & edidit in lucem, cum esset Cancellarius Londinensis. *Grægori* est ea, quam præposui, in omnibus ferè, quos vidi, manuscriptis; in libro tamen Collegij Noui, Oxon. titulus est: *Summa Doctoris profundi de causa Dei contra Pelagianos, & de virtute causarum, virtute Dei causa causarum*. In Bibliotheca Vaticana ad eundem ferè modum; *Summa Doctoris Profundi Thomæ Bradwardini de causa Dei contra Pelagianos, & de virtute Dei cause causarum*. Fuit hic liber, statim atque editus est, tanto omnium Doctorum exceptus applausu, vt per omnes ferè Bibliothecas totius Europæ describeretur. *Gerson*, vt ad notum auctore, sepe remittit in libris de vita spirituali: *Gregorius Ariminensis* super 2. Sent. fol. 96. col. 3. & fol. 114. col. 2. & 3. vt taceam de *Pico Vslaterano, Cassandro, Auctore Catalogi Testium* (qui totam huius libri præfationem in suum transfudit syntagma) & ex recentioribus *Latius Perkinso*, alijs, dum tamen adhuc in Bibliothecarum situ, & puluere delitesceret. Nam de *Galsfrido Chaucero* illorum ferè temporum æquali, poetarum nostrorum principe, acris iudicij, non lepidi tantum ingenij, viro, qui de Thoma hoc nostrate non tacuit, nobis nefas sit hic tacere. Is, cum esset Philosophicis Theologicisq; haud mediocriter imbutus, ac hæc Cantuariensis Archiepiscopi lubricationes iam tum recens emissas, vt videtur, peruoluisset, pro more suo iocis seriatim intertexens, in fabella quadam Cantuariensi, arduam de Dei præscientia, rerumque contingentia quæstionem obiter attingit: ac *Augustino Bradwardinum* annumerat, ex his enim scilicet qui in difficili hac controuersia exagitanda farina vsque ad fursures (sic enim familiariter, eleganterque ille noster) excusserunt, hoc est veritatem in profundo demersam elicerunt. Ipsum, si placet, (placet autem antiqua styli simplicitas) focco suo indutum in medium deducamus.

nelirentis) in sua comitatu, de quibus fuit *Thomas Bradwardin* postea
Cantuar. Episcopus, & *Richardus Fitzcause* postea *Archiepiscopus*
Armachanus, *Walterus Burly*, *Johannes Manduit*, *Robertus*
Holcot, *Richardus Kilwington* (alias *Kilwington*) omnes Do-
 ctiores in Theologia: *Richardus Bentworth* postea *Episcopus Lon-*
don, & *Walterus Seagraue* postea *Episcopus Cicerstrensis*. Et
 quolibet die in mensa solitus erat habere lectionem, nisi forte per ad-
 uentum Magnatum impediretur; & post prandium singulis diebus
 disputationem cum clericis prænominatis, nisi maior causa impediret.
 Factus est deinde *Bradwardinus* Noster Cancellarius London
 (quod fortasse erroris ansam præbuit Baleo) tantæq; fuit inte-
 gritatis, & innocentie, ut hinc non sine Episcopi beneficio vix &
 agrè Canonicatum *Lincoln* passus sit adungi. Quo tempo-
 re non ob eruditionem solum, sed multo magis ob morum vita-
 que sanctimoniam à *Stratfordo* Archiepiscopo *Cantuar.* dele-
 ctus est, ut regi *Edwardo Tertio* à sacris confessionibus esset,
 cui cum comes esset assiduus in bello Gallico, quod tantis duor-
 rum potentissimorum Regum opibus, tantis animis, tanta e-
 uentuum varietate gestum est, rebus pierunque ad Anglos in-
 clinantibus, ita & Regis ferocientes victorijs spiritus tempera-
 uit, & militarem insolentiam compescuit, habitis sæpe coram
 exercitu concionibus ea prudentia, & verborum lenitate, ut
 non defuerint inter scriptores temporum illorum, qui insignes
 illas *Edwardi* victorias huius potius sanctitati ac virtutibus ac-
 ceptas ferendas existimant, quam cuiusquam siue fortitudini,
 siue prudentie. Post *Stratfordi* mortem Monachi *Cantuari-*
enses Thomam nostrum postularunt in Archiepiscopum:
 que tamen postulatio frustra fuit, *Edwardo* Rege talem vi-
 rum de suo comitatu dimittere recusante. Sed renuntiato *Jo-*
hanne Uffordo, eoque statim defuncto, cum Monachi *Brad-*
wardinum iterata electione postulassent, annuente Rege, Papaq;
 summa omnium ordinum consensione, sine ambitu, ac nemine
 refragante, quod illis moribus rarum, Archiepiscopus declara-
 tus, in Ecclesia Fratrum minorum *Auenione* sacratus est, vbi,
 cum mores Curie non satis nôisset, homo in Scholis ab ineunte
 ætate castri que versatus, ab illis comptulis Aulæ affectis, non
 tamen

tamen sine *Romacho* virorum gratum & modestorum, irrisus
 est, ut arguuntur. Post consecrationem domum reuersus habuit
 temporalia sibi restituta, & fecit Regi pro more fidelitatem, ut
 ex Actis constat 22. Augusti anno 1349. *Edw.* 3. 23. nec multas
 postea septimanas superstes moritur *Lambethæ* Octobri sequen-
 te, nec expletis inthronizationis ceremonijs, vir longiore vita
 dignissimus, siue morum probitatem spectemus, siue eruditio-
 nem, ut in illo sæculo, singularem.

PRÆFATIO
THOMAE DE BRADWARDINA CANCELLARII LONDON,
INTRES LIBROS DE CAUSA DEI
CONTRA PELAGIVM, ET
DE VIRTUTE CAUSARVM.

M Agnorum & multorum petitionibus atque repetitionibus || cum latis incessanter sollicitor, ut quæ nuper de causa Dei contra Pelagium, & de virtute causarum, in castris scholasticis militando, voce transeunte deprompseram, scripturæ mancipem remanenti. Verum haud dubio, sicut Dei amici in causa Dei postulare me prouocant & confortant, ita & amici Pelagij, super numerum plures istus, me reuocant & deterrent. Ecce enim, (quod non nisi tactus dolore cordis intrinsecus refero) sicut olim contra unicum Dei Prophetam octingenti & quinquaginta Prophetæ Baal, & similes sunt reperti, quibus & innumerabilis populus adhærebat; ita & hodie in hac causa; quot, Domine, hodie cum Pelagio, pro Libero Arbitrio, contra gratuitam gratiam tuam pugnant, & contra Paulum pugilem gratiæ spirituales? Quot || etiam hodie gratuitam gratiam tuam fastidiunt, solumq; Liberi Arbitrium ad salutem sufficere stomachantur? aut si || gratiæ vtantur, vel perfunctoriè necessariam eam simulant, ipsamq; se iactant Liberi sui arbitrij viribus promereri, ut sic saltem nequaquam gratuita, sed vendita videatur? Quot etiam, Deus omnipotens, impotentes de sui potestate

|| de Edwardina

|| stimulat

|| etentur gratiam

potestate arbitrij praesumentes, tuae cooperationis auxilium in operatio-
 nibus suis recusant, dicendo cum impijs, recede a nobis? Quot insuper,
 Domine, sui libertatem arbitrij extollentes, tuam refugiunt seruitutem?
 Uel si te cooperari cum eis saltem labijs fateantur, cum illis superbis &
 odibilibus ciuibus tuis quondam, te super eos regnare diffugiunt; imò
 & superbiores Lucifero aequalitate tui nequaquam contenti, super te,
 Rex Regum, impudentissime gestiunt se regnare? Non enim verentur
 intruere suam voluntatem in actione communi praere ut dominam,
 tuam subsequi ut ancillam; se praere ut Dominos, te subsequi sicut ser-
 uum; se velut Reges praecipere, te tanquam subditum obedire. Qui-
 nimo & voluntati suae in contingenter futuris omnimodam tribuant li-
 bertatem in tantum, ut etiam contra vocem Propheticae à tua subiecti-
 one exemptionem praetendant, & voluntatem tuam liberrimam, omni-
 potentissimam & immutabilissimam || cum haec aduenerint in pra-
 tericum velabantur de summa arce libertatis antiquae deicere, &
 nouella necessitatis irreperabili seruituti subicere moluntur. O Do-
 mine Deus meus, non nisi gemebundus recogito, quot & quanti iudi-
 ces || seleges Pelagianos, olim damnatos, & à totius Ecclesiae finibus
 relegatos absoluerunt & reconciliare sollicitè machinantur! Quot iurgidi
 aduocati pro eis vociferantur! Quot improbables procuratores partem
 eorum procurant! Quot insuper, Domine, argumenta artificialia non
 habentes, ad inartificialia se conuertunt, & ut partem Pelagianor-
 um extollant saltem clamoribus, horribilibus probrijs, conuicijs, risu
 & gestu, partem tuam deprimere annituntur! Et quot & quam innu-
 merabiles eis fauent! Totus etenim pæne mundus post Pelagium abiit
 in errorem. Exurge igitur Domine, iudica causam tuam, & susli-
 nentem te sustine, protege, roboram, consolare. Scis enim quod nusquam
 virtute mea, sed tua confusus, tantillus aggredior tantam cau-
 sam.

Verum talia mihi supplicanti diutius & anxius deprecanti, ecce
 nuper in cuiusdam noctis silentio, postquam coram Domino praecordia
 mea sudi, soporatus didici & inueni, quod ipse est qui post tempestatem
 facit tranquillum, & post lachrymationem exultationem infundit, ac
 omnibus inuocantibus eum veraciter prope adest. Videbar nempe mihi
 videre diurno lumine circumfuso, me multum supra terram, in aera
 || subleuari, sicque ab Oriente versus partes occidentales ascendendo
 intrepidum proficisci: quodque Pelagius veniens ex aduerso, apprehensa
 sinistra

sinistra mea conseritisque digitis, tota me violentia ad terram detrahere
 conabatur; cui & proprii roboris accinctus fiducia plurimum relucta-
 bar; talisque lucta non mediocriter anxia diuinius perdurauit: sed &
 Pelagio continuè praeualente, & me pæne ad infima detrahente,
 ipse in meipso responsum desperationis accepi: tota tamen virtute
 renitens ad diuinum confugi auxilium toto corde, statimque Pelagus
 soluta manu praecipit detruditur, & || fracta ceruice corruit super ter-
 ram, clausisque oculis mortuus iacuit resupinus. Ego autem super ter-
 ram remansi in aere ascendens & progrediens sicut ante gratulando
 iucundius & mirando. Hinc ergo spiritu fortitudinis confortatus,
 spem hausi, quod de superbo Pelagio Principe Pelagianorum pelifero
 (quare & de uniuerso eius exercitu) Christi paruulus triumpharem:
 non autem ego, sed gratia eius mecum, me tamen cum ea pro archibus
 laborante. Non enim mea est causa, nec meum est bellum; sed
 Dei, Domini scientiarum, exercituum, & virtutum, ego autem
 [sub ipso] sustineo partem eius. A quorum igitur vultibus, à quo-
 rum insultibus, à quorum furoribus aut terroribus trepidabo, tanti Pa-
 troni protectione tutissima communitus? Quamobrem qui est Domini,
 iungatur mihi; imò non mihi, sed ambò Domino coniungamur, stemus
 simul, quis contra nos? Scio enim quod vnus, cum quo est Dominus, mille
 aduersarios persequetur, & duo decem millia effugabunt.

Porro, sicut antiqui Pelagiani ventoso nomine saecularium scientia-
 rum inflati Consistorium Theologicum contempnentes Philosophicum
 fragitabant: ita & moderni. Audui namque quosdam aduocatos Pe-
 lagij, licet multum prouectos in sacris apicibus, affirmantes Pelagium
 nusquam potuisse conuinci per naturalem & || philosophicam ratio-
 nem; sed vix arguebatur utcumque per quasdam auctoritates Theologi-
 cas satis nudas, maxime autem per auctoritatem Ecclesiae, qua Sa-
 rapis non placebat. Quapropter per rationes & auctoritates philo-
 sophicas ipsos disposui reformare. Et quia insuper omnes Pelagiani commu-
 niter, tam veteres quam recentes, Scripturas Canonicas & Catholico-
 rum Doctorum, ad suae peruersitatis perniciem peruertere s. tagunt, ip-
 sarum intelligentiam solidam elucidandam sincerius arbitrabar. Et
 quia in immoderata multitudine venientes partem Dei conantur oppri-
 mere, & multa testium Deturbatos reprimere statuebam, ne & ip-
 se contra tot belluas videar singularis, praesertim in causa tam ancipiti
 & sublimi. Et quis effecerit ista paucis? Quot namque voluminibus

Sancti Patres sylvam Pelagianarum hæresium succiderunt. Et quot adhuc propaggines venenosa, de antiquis radicibus multiplicius pullulant & succrescunt? Sicut enim antiquitus sic & modo. Primo namque horum Hæresiarum Lucifero, nolente Deo subesse, sed coesse, per Michaelem deiecto, surrexit Caim, existimans peccatorem nequaquam iustificari gratis à Deo per gratiam gratis datam; sed per meritum antecedens; quo divina ultione prostrato surrexit Nembrot, qui, Josepho recitante, suadebat hominibus, ut nequaquam Deo ascriberent, quod ipsis felicitas eveniret; sed quod hæc eis virtute propria præberetur, & ut spem suam in propria virtute reponerent, non in Deo. Multitudo etiam prona erat, ut eius præceptionibus obedirent; obsequi Deo, graue seruitium reputantes. Sicque homines à Dei reuocant timore, fecitque elatos, ad Dei iniuriam & contemptum atque ad tyrannidem adducebat. Cuius presumptione sacrilega per Abraham Patriarcham refusa, surrexerunt illi vaniloqui & magniloqui arbitantes labia & sermones sibi à se esse, quare & Deum habere dominum dedignant. Horum & filij Sadducei, teste Iosepho, affirmare videntur, quod bonum & malum hominum electioni proponitur, & unumquemque ex voluntate propria sine Deo eligere hoc, vel illud. Quibus & per Prophetam correptis, surrexerunt quidam Hebræi, Græci, & Romani Christiani, qui dicerent se meritis suis fidei gratiam suscepisse, quibus & per Apostolum redargutis, surrexit Pelagius Brito, qui contra Dei gratiam, & eius auxilium superba bella commouit: Quo per patres Catholicos condemnato, Iulianus & Celestius eandem hæresim renouarunt; quæ & per Patres orthodoxos extincta, à Casiano iterum suscitatur, quam & Prosper prosperè castigauit. Verum & circa idem tempus cepit eadem hæresis in Britannia latissimè pullulare. Propter quam (venerabili Beda in Ecclesiastica Historia Gentis Anglorum, & Henrico Huntingdon in Historia Anglorum, narrantibus) Germanus Antiodorensis, & Lupus Trecaffensis Episcopi, licet dæmonibus sæuissimam tempestatem in mari concitantibus, Oceanum transfretarunt, ipsamque argumentationibus nedum vocalibus, & rueriã realibus, miraculis scilicet patibis, strenuè cõmiserunt. Sed ecce post paululum præcisæ iam hæresis virgulta pestifera denuo reuirescunt, sicut idem Chronographi cõscripserunt, quæ & idem Germanus & Seuerus || Treuerensis Episc. in Britan. venientes recidere denuo curauerunt. Adhuc ante et post volumina tēporū Scotiã reliquis pestis huius infectã sedis Romanæ solertia, epistolis salutaribus expurgauit,

Roma. 3.

Antiq. l. 1. cap. 3.

Ios. l. 10. Anuq. l. 6. Psal. 11.

Lib. de bello Indico 2.

Epist. ad Romanos.

Beda l. 1. c. 17. Hunting. l. 2. c. 6.

Beda l. 1. c. 21.

Hunt. l. 2. c. 7.

|| Sironensis

purgauit, eodem venerabili Beda teste. Horum & meminit S. Prosper, & licet hæc ficus fatua toties sit præcisâ, toties eradica, toties combusta, incinerata & usque ad nibitum conculcata, quam late tamen & dense adhuc non desinit germinare, & sua vitulamina vitiosa, quanto subtilius solito, tanto periculosius propagare?

Zelo igitur zelans pro causa Dei, sciens in flammam terribilem manum mitto, Non enim ignoro quomodo Pelagiani pestiferi animo destuanti tumultuosis clamoribus oblatrabunt, & dentibus offeratis chartulam istam || lacerare molientur: & hij præ cæteris solent liberius carpere aliena, qui nihil proprium ediderunt. Sed nonne, Josepho referente, propter hanc causam Chaldæi & Mesopotamici contra Abraham consurgebant? Nonne & antiqui veri Prophetæ, propter causam Dei à Pseudo-prophetis, quamplurima sunt perpessi? Nonne & quidam indocti, Paulum doctissimum insanie arguebant, eiusque præclaras Epistolas di prauabant? Nonne & Iulianus alumnus Pelagij, gloriosissimo Augustino, imitatori Apostoli, & contra Pelagianos ingratos gratiæ strenuissimo defensori adhuc viuenti, quàm multis criminacionibus || obganniuit, ac libros eius se ventilaturum, atque sententiarum suarum impietate denudaturum & cõfossurum iactauit? Nonne & alij Pelagij defensores in Galliis, Augustino de morte iam ad vitam translato, scripta eiusdem reprehendere præsumperunt? Nonne & optimã Christi ac Patrum doctrinam sanctam facta & verba, multi multipliciter pessundabant? Et quis, aut qualis sum ego? Scio, quod non sum melior Patribus meis tantis, nec Domino meo maior. Verum tamen totis semper visceribus iustum desidero correptorem, non oleum peccatoris, qui misericorditer increpando, non personam, sed vitium || persequatur; non hominem, sed errorem. Hoc enim vellem, & peccato me facere mihi ipsi, & aliis, Deo teste.

Amplius autem quicumque hanc unam causam pertractare voluerit, necesse videtur, ut altius ordiendo, de cundarum virtute causarum edisserat studiose: sed modulo meo pensato, admodum me deterret tam inaccessibilis rerum sublimitas, tam impenetrabilis rerum profunditas, tam impermeabilis rerum immensitas, & tam inextricabilis difficultas. Nonne apud Philosophos difficillimum reputatur, & ideo soli congruere sapienti, cognoscere causas rerum, quare & dicit Poeta;

Fœlix, qui potuit rerum cognoscere causas.

Indagare siquidẽ causas naturales entium & propinquas, difficultate non modicã cõtinet & laborem: quãto magis totã vniuersitatẽ harũ causarũ,

Lib. 2. c. 19. l. 1. pr. d. 1. c. 27.

lib. 1. c. 1.

lib. 1. c. 1.

lib. 1. c. 1.

lib. 1. c. 1.

lib. 1. c. 1.

lib. 1. c. 1.

lib. 1. c. 1.

lib. 1. c. 1.

Metaph. l. 1. in Prælog.

Virgil. l. 2. Georg. in fin.

volatu mentis corruptela corporis aggrauata transcendere, & vsque ad impenetrabile penetrale causarum supernaturalium, altissimi marum, inaccessibleium & inuisibilium penetrare, ipsasque velut Nidicatoris oculo caligante perspicaciter intueri, ac alios similes similiter eleuare, ipsarumque oculos depurare, ut & ipsi ipsas similiter contemplantur. Nonne & huic Theoriae noscitur adiacere scrutinium de vniuersitate causarum, de vnica causa prima, de rerum productione, conseruatione & qualibet actione, de potentia, scientia, & voluntate diuina, de praescientia & providentia, de praedestinatione, electione, reprobatione & gratia, de fato, casu & fortuna, de libero arbitrio, merito & peccato, de necessitate seu contingentia futurorum, cum alijs || anxietatibus dependentibus & emergentibus tot & tantis? || Haec igitur theoria totius Logicae, Physicae, Astronomiae, Ethicae & Metaphysicae seu diuinae obfignatae mysteria comprehendit; hic quoque omnium gentium & linguarum, graduum, sexuum, personarum disputatissimum est problema, a cuius ventilatione clamosa, nec etiam idiota se temperat, neque auus. Aduertat quae so vestra discretio quam perfunctorie omnes illi gloriosi Philosophi, tam laciuosam hanc Musam, vix a limine salutarunt. Quare & ipsa Minerva, cuidam suo alumno de istis sollicitate queritanti respondens; ad rem inquit, omnium maximam quaesitum me vocas, cui vix exhausti quicquam fu satis. Nonne & Prophetae videntes clarissime horum quorundam excellentiam secretorum reuerberato intuitu, ipsa velut lippi & nescij, ac ideo queruli mirabantur? An non ille, cui similis in terra non erat, vnum articulum paruulum diuinae providentiae non explicans, sed quereulo se admirans, Sustinete, inquit, me, ut & ego loquar, & post mea, si videbitur, verba ridete. Nunquid contra hominem disputatio mea est, ut merito non debeam contristari? attendite me & obstupescite, & supponite digitum ori vestro, & ego quando recordatus fuero pertimesco, & concutit carnem meam tremor: quare ergo impij viuunt subleuati sunt confortatique diuitijs? Annon & ille secundum cor Dei inuentus, qui super omnes eum docentes, etiam super senes intelligere se gaudebat, zelans super prospera peccatorum, pedibus peene motis effusisque gressibus concludebat, sine causa se iustificasse cor suum, & se inaniter castigasse, seque super hoc statim redarguens, quia sic Dei filios reprobaret, subiunxit, se existimasse cognoscere? sed hoc labor, donec Sanctuarium Dei intrans ibi intelligentiam consequatur. Annon & ille amabilis Dom. qui cunctos sapientia praecedebat, quamplurimum

quamplurimum queritur vniuersa iusto & impio aequaliter euenire, & hoc esse pessimum omnium asseuerat: immo quod iusti tanquam impij aduersitatibus quatiantur, & impij velut iusti prosperitatibus foneantur vanissimum iudicans, proficitur hominem etiam sapientem, nullam posse rationem attingere omnium operum diuinorum. Annon & ille sanctificatus in vtero tam sublimis propheta, ut excelsus Domino vocaretur, mirabundus & querulus: Iustus, inquit, es Domine si disputem tecum; deruntamen iusta loquar ad te, quare via impiorum prosperatur, bene est omnibus qui praevarecantur, & inique agunt? Nonne & gloriosi Apostoli primitijs spiritus gloriantes, similia similiter mirabantur? Nonne ille vas electionis clarissimum, & secretarius Dei tantus, ut etiam in tertium caelum raptus diuinerum foret conscius arcanorum, quendam sinum huius abyssi scrutando, profunditate eius absorptus compellitur exclamare, O altitudo diuinarum sapientiae & scientiae Dei: quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuefigabiles viae eius? Nonne & ille Apostolici coetus Princeps, Claviger caeli, & Spiritu Sancto plenus affirmat Paulum secundum sapientiam sibi datam scripsisse Epistolas continentes quaedam difficilia intellectu? Sed ubi quae so, in totis illis Epistolis obscurior difficultas, quam in materiae huius fossis? Quot insuper & quam famosa studiorum gymnasia, quae & qua praecleara Philosophorum ac Theologorum ingenia tantis retroactis temporibus, istud chaos elaboratissime ventilauerunt, & quantum effecerint, quantumque posteris ventilandum reliquerint, quis non videt? Plurima namque ipsius contenta videntur nedum non examinatissime ventilata, verum nec ad ventilabrum tritaurata. Hic igitur Chaos Anaxagorae infinitum, hic inextricabilis Dadaei Labyrinthus; hic Hydra miraculum monstruosissimo & monstruosior res quam Hydra. In ipsa namque vno capite amputato tria continuo recreuerunt: hic autem & experientia & Pallade attestata, vna dubitatione succisa innumerabiles aliae renascuntur. Quis igitur tot & tam sinuosa rerum inuolucra breui volumine explicabit? Nonne & hic est locus, qui Lapsus Sapientium a sapientibus appellatur? Nonne & hic Charybdis & Scyllae pericula cuiuslibet perhorrenda? Quot namque Charybdim praetergredi cupientes, in Scyllam Laceram impeerunt? Et quot Scyllam vitare curantes in Charybdis voragine inciderunt? Quis igitur praesupserit se tutum per medium nauigare? sed scio quid faciam, illi me nauis comittam, quae perire non poterit, nauis Petri. In ipsa namque, auctor & magister vnicus noster Christus tutissime residens, de ipsa legitur docuisse,

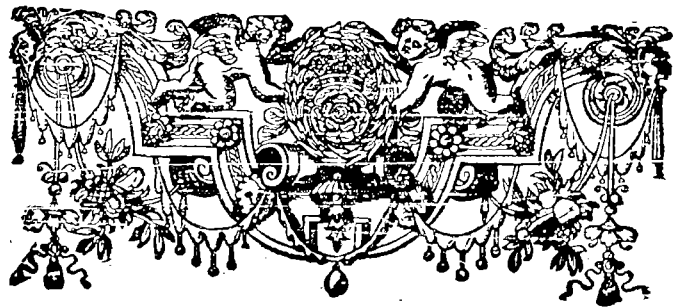
axioma-
tibus
|| Hoc igitur
theorema.

Doctores de
confut. Phi-
losof. d. q. 4.
p. 6.

100.21.

se mysticè nobis insinuans, quod apud ipsam Petri nauiculam, apud Romanam Ecclesiam, totius Christianæ doctrinæ autoritas & magisterium remaneret. Huius igitur tam authenticæ, tantæque magistræ iudicio me totum, meaq; omnia scripta, seu scribenda plene subiicio, integreque submitto, cuius & protectionem, ubi contra Dei inimicos pugna uero, correctionem, ubi erra uero, approbationem, ubi rectè sensero, instantissimè postulo totis votis. Contra has quoque difficultates omnes & singulas, dulciter me confortat ille fortis adiutor, apud quem non est impossibile neque difficile omne uerbum. Scio namque, Domine Deus, scio, quod te sustinentes non despicias, non deseris, non relinquis, sed sustines, doces, foues, circumdas, roboras & confirmas. Hac igitur fretus fiducia, sub inuidiosissimis signis tuis militaturus continuè accipio causam tuam.

Dignantibus autem opusculum istud inspicere, pro quotationibus textus Aristotelis, aduertendum, quod ubi Auerroes commentando exponit, quotatio sumitur secundum partitiones ipsius & particulas commentorum; alibi autem secundum diuisiones capitulorum apud alios consuevas.

CAPIT.

CAPITVLA PRIMI LIBRI.

CAP. I.

PRIMUM præmittit duas suppositiones: quarum prima est, Deus est summè perfectus & summè bonus, in tantum quod nihil perfectius uel melius esse potest. Secunda est, Nullus est processus infinitus in entibus, sed est in quolibet genere unum primum.

COROLLARIUM.

I. Pars.

Habet Corollarium morale continens 40. partes, contra 40. errores, quarum prima est contra Protagoram dubitantem Deum esse.

II. Contra Diagoram & insipientem negantes Deum esse.

III. Contra dubitantes uel negantes Deum habere realiter, æquiualeuter uel supereminenter omnem uirtutem & quamlibet bonitatem, & uniuersaliter quæquid melius est habere quam non habere, omnium modo omnimodè bonum esse, & omnimodam bonitatem habere, quod melius est esse & habere, quam non esse, & non habere, ac omne uisum & malitiam non habere: & uniuersaliter omnem uirtutem non habere, quod non habere est melius quam habere, aut aliquod habitum atque alio modo habere, quod non habere esset melius quam habere, aut quicquam frustra superfluum habere: uel non semper esse summè felicem, beatum, actualiæ seu actum, ita quod nihil felicitis, beatitudinis, uel actualius esse possit.

III. Contra negantes Deum esse uirtutis & bonitatis cuiuslibet simpliciter infinitum.

V. Contra dicentes Deum non plenè sibi sufficere sed alio indigere.

VI. Contra credentes Deum non necessario, sed contingenter esse summè perfectum & Deum, ipsumque esse mutabilem, irascibilem, placabilem, tristabilem, læsabilem aut passibilem moueri quacunque alia passione; opinantes quoque quod Deus sit nomen accidentaliæ & non essentialiæ simpliciter.

VII. Contra negantes Deum esse omnipotentem actualiæ, & nullipotentem passive: id est, non posse ab alio quicquam pati.

VIII. Contra opinantes Deum non esse substantiam & potentiam rationalem, habentem intellectum & liberam uoluntatem cognoscentem actualiæ & uolentem; putantes quoque uoluntatem diuinam non esse uniuersaliter efficacem, id est, non impedibilem, non frustrabilem, non defecti. Item uoluntatem.

IX. Contra credentes Deum aliquid ignorare.

X. Contra fingentes Deum ex membris humanis, uel alijs seu quibuscunque diuersis componi, negantisque ipsum esse substantiam simplicissimam, impartibilissimam, nullam compositionem, partibilitatem, magnitudinem uel habentem, magnitudinem felicitatis corporalem.

XI. Contra Zebros & sapientes eorum Cælum pro Deo colentes.

XII. Contra adoratores Solis uel Lune, Martis uel Iouis, cuiuscunque signi cælestis, uel quorumcunque signorum, & uniuersaliter cuiuslibet partis cæli.

XIII. Contra fabricantes sibi Deos temporales, homines, animalia, arbores, signem aut quancunque rem talem.

XIII. Contra nugatorios & nugaces, qui multitudinem onerosam Deorum equalium eiusdem speciei, seu nature adorant.

XV. Contra fingentes multos Deos equales, natura seu specie differentes.

XVI. Contra ponentes confusionem multorum Deorum: inæqualis uirtutis, & disparis dignitatis, siue eiusdem speciei, siue diuersæ.

XVII. Contra negantes Deum esse unicum, & non plures, affirmantisque esse possibile plures esse: negantisque necesse esse simpliciter esse unicum & non plura, affirmantisque esse possibile plura esse.

XVIII. Contra ponentes multa principia prima simpliciter contraria inuicem, quorum nullum reducat ad aliud, nec omnia ad aliquod. Vnorum illis commune: puta bonum & malum, ac consequentia.